

УДК 007 : 304 : 001

ТВОРЧИЙ ПІДХІД ГАЗЕТЯРА У НОВИННІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ

Наталія Дзьомба

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Порушено проблему конвеєризації в журналістиці, як тенденції до зниження якості новинних текстів, виокремлено основні видові елементи явища. У формі альтернативного конвеєрному запропоновано творчий підхід, правомірність якого встановлено на основі огляду журналістикознавчих теорій інформаційних жанрів.

Ключові слова: новинна (подієва, інформаційна) журналістика, журналістська творчість, жанр, авторський стиль, творчий підхід, конвеєрний підхід.

Закономірним в журналістикознавстві є уявлення про те, що в міру приналежності газетного тексту до інформаційної, аналітичної чи художньо-публіцистичної групи жанрів авторський творчий підхід та рівень об'єктивності зростає чи зменшується відповідно. Ця залежність є обернено пропорційною і виступає так званим аксіоматичним вченням у журналістиці. Помітна тенденція до надто спрощеної чи вкрай ускладненої форми подання матеріалів новинної журналістики в сучасній українській пресі спонукає порушити проблему можливості залучення творчого мислення при їх підготовці. Так, в умовах широкого доступу до інформації, що забезпечено так званою інтернетизацією, творчий підхід журналістів-газетярів помітно мінімізувався внаслідок, є підстави вважати, надмірного використання глобальної мережі Інтернет в корисливих цілях, в результаті чого не будучи спостерігачем події, кореспондент стає автором замітки чи репортажу про неї, маючи собі на захист беззаперечне алібі вузьких рамок інформаційних жанрів. Орієнтація головно на сенсаційність як в самому доборі новин, так і в їх подачі, а також нівеляція творчого аспекту журналістської професії витворила шаблон спрощеного наративу, зруйновано етику писаного слова, прирівнявши його до примітивної усності. Одна річ, коли видання інформаційного характеру виправдано дотримується вимог цього жанрового комплексу і зовсім інша, коли тексти вимушено спрощуються чи «жовтіють», переслідуючи мету не якісного інформування, згідно з канонами інформаційних жанрів, а задовольняючись крайньою простотою подачі як зручною «вимогою».

Тексти інформаційних жанрів, володіючи претензією на найвищий відсоток об'єктивності, порівняно з іншими журналістськими матеріалами, забезпечують за собою таке право завдяки унеможливленні наявності коментаторського супроводу як прямого втручання журналіста. Натомість аналіз та роздум над фактом, характерний для аналітичної та публіцистичної журналістики, автоматично чіпляє на останні ярлик творчості. Та чи маємо об'єктивні підстави, виходячи з цього, вважати, що всяке журналістське оціночне судження є виявленням авторського творчого підходу, тобто чи кожна думка, що проростає із факту є зразком творчості у журналістиці? З метою виявлення такої взаємозалежності та з'ясування доцільності ставити знак тотожності між поняттями «журналістська творчість» та «оціночне судження» варто звернутись до спеціалізованої журналістикознавчої літератури. Адже, якщо ідентичність встановиться – значить творчий підхід у новинній журналістиці є огріхом і відкрито суперечить вимогам інформаційних жанрів.

Для початку звернімось до визначення самого феномена творчості в його інтерпретації не упорядників тлумачних словників, а визначного теоретика у сфері журналістики й психології публіцистичної творчості, крізь призму необхідності трактування якої він і звертає свій погляд на ознаки творчості не як якогось конкретного виду, а як явища загалом. Отож, за В. Здоровогою, «творчість - у найзагальнішому плані - така діяльність людини, яка породжує якісно нове, невідоме раніше, суспільно необхідне, корисне для розвитку людини» [3, с. 16]. Якщо пропустити журналістську діяльність крізь сито цих умовностей, то всякий журналістський текст можна назвати творчістю. Однак, продовжуючи свої міркування з цього приводу, В. Здоровега наголошує: «момент новизни – неминучий супутник творчості. Але не всяке творення раніше небаченого можна назвати творчістю» [3, с. 16]. «Творчість – антипод шаблонної, стереотипної діяльності, автор того чи іншого відкриття творить не тільки щось нове, раніше неіснуюче, що є результатом відповідної діяльності, але й у кожному випадку ще й спосіб творення цього нового» [3, с. 17]. Так, якщо з тим, що журналістський текст – це завжди «щось раніше неіснуюче», можемо легко погодитись, то стосовно оригінальності й неповторності способу його творення варто засумніватися. І навіть якщо у кожного журналіста є свій, відмінний ніж у інших журналістів стиль, це ще не означає його винятковості з претензіями на творчий елемент. І лише в тому разі, коли інший дорівнює «оригінальний», є смисл і право вводити термін «журналістська творчість». В цьому сенсі варто спростувати гіпотезу про тотожність останнього поняття та терміну «журналістське судження» і посперечатись з позицією російського дослідника Б. Місонжнікова, який вважає очевидну відмінність журналістських текстів, те, що «кожен автор іде виключно своєю стежкою» і «ніколи не відбувається співпадіння змістовно-формальних аспектів двох різних текстів» [5] самодостатньою підставою вбачати у кожному із них наявність авторського творчого стилю журналіста. «Тема ніколи не може бути реалізована однаково. Виходячи з цього, цікаво спостерігати, як автори ряду періодичних видань повідомляють про одну й ту ж подію: навіть у близьких за позиціями газетах, наприклад, репортажні тексти будуть категорично, а іноді просто докорінно відрізнятись» [5] - обґрунтовує свою, на наш погляд сумнівну позицію Б. Місонжніков.

Розставивши деякі акценти щодо творчості у журналістиці, спробуймо розглянути новинну журналістику, і головню газетну її частину, у вище заданих координатах творчості. Одноголосно розмежовуючи журналістські тексти на інформаційні, аналітичні й художньо-публіцистичні, журналістикознавці традиційно й чи не стереотипно (!) вважають, ніби інформаційні жанри обрізають крила журналістам, а аналітичні та художньо-публіцистичні – навпаки вивільняють їх у польоті творчого мислення. На підтвердження цього наведемо таке формулювання В. Здоровеги: «У журналістиці, у всякому разі в елементарних інформаційних її жанрах, авторське начало не так помітне, не настільки індивідуальне. Однак воно стає дедалі відчутніше з ускладненням жанрових форм публіцистики» [4, с. 153]. Дохідливе компаративістичне зіставлення двох парадигм сучасної журналістики – інформаційного журналізму та світоглядної публіцистики пропонує у своєму дослідженні «Світоглядна публіцистика: спроба полемічного дискурсу» [8] М. Титаренко, яка теж веде мову про залежність авторського стилю від жанрової приналежності, однак більш радикально наголошує на відсутності і наявності відповідно у зразках цих видів текстів авторського творчого підходу. Однак, звідси випливає логічне міркування: як можна простежити, володіє той чи інший журналіст оригінальним авторським стилем, якою величиною вимірюється це абстрактне, однак популярне в журналістиці поняття? Так, якщо слідувати за вище окресленими вимогами творчості, є підстави вважати журналістський текст як цілісність продуктом творчості, а елементи структури, образне насичення, врешті авторський словотвір – тими компонентами, за якими слід віднаходити у журналістському матеріалі авторський стиль, а, отже, і творчість як таку. Та тут стикаємось з дещо парадоксальною ситуацією: як не кожна думка, оціночне судження є творчістю, так і не всяке образне висловлювання, як ядро авторського стилю, ще не є виявом суб'єктивного авторського втручання, гріховного для інформаційних жанрів. Звідси отримуємо логічний умовивід про те, що творчий підхід при підготовці тексту новинної журналістики, незважаючи на небезпідставну ідентифікацію її з ремеслом, «працею за виробленим алгоритмом» [3, с. 18], все ж таки має місце. «Як і всяка робота, вона (журналістська праця – *Н.Дз.*) вимагає творчого підходу, - стверджує В.Здоровега, - але немає підстав редагування, коректуру чи написання замітки, або інформаційного звіту вважати творчістю» [3, с. 18]. Та з іншої сторони, немає підстав замикати новинну журналістику у вузькому колі «замітка - звіт» і викреслювати зі списку інформаційних жанрів такі їхні різновиди як інтерв'ю та репортаж, в яких нерідко трапляються влучні образи, неординарні думки й формулювання. Схожі й доволі переконливі аргументи на підтвердження цього віднаходимо у таких визначеннях репортажу, поданих автором підручника «Газетні жанри» А. Бобковим. : «Загалом репортажі – глибоко **творчі** матеріали, в яких незмінно важливі самоочевидність та ефект **об'єктивності**, але матеріали з особливою прискіпливістю до **факту**» (за М. Шостак) та «Репортаж – це особливий жанр. Тут важливий і **стиль**, і **сюжет**, і прискіпливість, і доказовість, і **авторське ставлення** до події» [2] (підкреслено нами – *Н.Дз.*). Виділені у наведених визначеннях слова явно свідчать про те, що базуючись на факті, як беззаперечному джерелі об'єктивності, інформаційний за жанровою приналежністю текст репортажу, тим не менше, володіє виправданими претензіями вбачати в ньому елементи журналістської творчості.

Відтак, логічним постає питання, чи доцільно на основі критерію жанрового поділу настільки категорично підходити до питання вияву авторського стилю та творчого аспекту журналістських текстів загалом?

З приводу розв'язання проблеми творчості у журналістиці на підставі жанрової приналежності тексту слушно зазначає російська дослідниця Т. Ребкова: «В традиційній теорії та практиці різниця між фактами і судженнями часто помилково інтерпретується як різниця між сухістю та живістю. Таке уявлення не правильне. Факти не обов'язково повинні бути сухими і нудними, так як думка не обов'язково буває виражена соковито та оригінально» [6, с. 139]. «Навіть працюючи в професійно обмеженому текстовому просторі, - стверджує ще один російський дослідник Б. Місонжников, - журналіст має можливість створювати яскраві, оригінальні матеріали» [5]. Не заперечуючи того, що замітку чи інформаційний звіт, про які веде мову В. Здорогега, творчістю назвати важко, підтримуємо й позицію Т. Ребкової та Б. Місонжнікова. Так, міряти творчість у журналістиці на мірках жанрів означає, що кожен статтю чи кореспонденцію, незалежно від їхнього змісту, слід вважати творчістю. Адже чи варто доводити існування зразків бездарних текстів як інформаційних, так і неінформаційних жанрів. Більше того, оцінювати за цим критерієм неможливо й тому, що стикаємось із проблемою відсутності й принципової неможливості («живу творчість важко вкласти у прокрустове ложе схем і класифікацій» [4, с. 152] (В. Здорогега)) усталеного зарахування жанрів до конкретно виділених їхніх груп. «Сьогодні ми є свідками того, - слушно зазначає В.Здорогега, коли інформаційний за своєю основою жанр набуває аналітичного характеру» [4, с. 153], а тому, додамо, ще більше зближується з горизонтами творчості. «Журналіст-професіонал може перетворити інформацію, що міститься в нудних і сухих документах в оповідь» [6, с. 139] - читаємо у Т. Ребкової, яка поширює свою позицію таким формулюванням: «Насправді професійно підготовлений новинний матеріал, наприклад, про голосування в парламенті, не повинен являти собою лише результати голосування. Він повинен викликати у читача відчуття його безпосередньої присутності при цьому. Для досягнення такого рівня читачького сприйняття репортер може передати цю атмосферу у барвах, яка торжествувала під час голосування, описавши жести та емоції його учасників. Тому репортер повинен повідомляти факти, що базуються не тільки на документах та інтерв'ю, але на власних спостереженнях» [6, с. 139]. Схожої позиції дотримується і частина газетних видань Німеччини, головно «*Tageszeitung*», які «навіть у частині новин надають перевагу суб'єктивному зображенню подій, бо вважають, що «ціннісний нейтралітет» може буквально стати на заваді зображенню дійсності» [2]. Суголосно з цим В. Здорогега наголошує на необхідності журналіста, в т.ч. репортера, не тільки дивитися, а й бачити, через що і прокладається стежка до творчості у журналістиці. Тобто більшість теоретиків журналістики не абсолютизують свою позицію: не називаючи новинну журналістику найвищим зразком творчості у журналістиці, не виключають при цьому можливості *отворчення* подієвої інформації.

Для того, щоб з'ясувати, чи доцільними є такі процеси в новинному секторі української інформаційної журналістики, з огляду на явища, проконстатовані у постановці проблеми нашого дослідження, спробуємо проаналізувати форму подачі новин в загальноукраїнському громадсько-

політичному газетному виданні «Високий Замок», здійснивши підбір його матеріалів за п'ятиденний період (22-26 жовтня 2012р.). Дослідна ревізія конкретних текстів на чіткість, лаконічність, однозначність, суспільну значимість й інші властиві новинній журналістиці характеристики змушує констатувати прикрий факт потрапляння до української газетної аудиторії неякісного журналістського продукту. Вдаючись до образного висловлювання в науковому тексті, попередньо, аніж ідентифікувати огріхи, простежені в конкретних інформаційних текстах, наголосимо на тому, що українська новинна журналістика є тією інформаційною бречкою, яка, тягнучи своїх пасажирів-реципієнтів по ямистій поверхні, на кожній зупинці втрачає попит на власні послуги. Зміст цього висловлювання є засновком для побудови індуктивного умовиводу, що проглядається у такому формулюванні німецького дослідника новинної журналістики З. Вайшенберга: «У всьому світі скорочується кількість читачів газет. Передусім, дедалі важче залучити молодих людей до читання друкованих медіа. Фахівці пояснюють це також і правилами новинної журналістики. На їхню думку, **незграбна подача фактів та переобтяжені інформацією речення утруднюють розуміння новин** (підкреслено нами – Н.Дз.)» [2]. Сфокусовану у цьому формулюванні тенденцію, що ідентифікуємо її явищем конвеєризації, чітко проглядаємо в аналізованих випусках «ВЗ». Аспекти конвеєрного підходу при підготовці текстів новинної журналістики виявлено в конкретних огріхах, що періодично повторюються. Для зручності подаємо їх у тезисному вигляді з відповідними підтвердженнями у дужках й акцентами у формі виділених слів:

- невідповідність стилю викладу до теми повідомлення («*За плащаницею Діви Марії **натовп** біг, мов за живою Богородицею*», «*дехто навіть **примудрявся** підійти двічі (до ікони – Н.Дз.)*», «*Саакашвілі обіцяє, що буде ще «багато чудес»*»);

- невинуватна інверсія тексту (нелогічна послідовність при нашаруванні фактів, пересмикування в той час, коли, згідно з нормою, «в оповідному тексті розповідається про які-небудь події і факти послідовно, розмірено, з відображенням відбутного у часі» [5]) (*ланцюжок: засідання парламенту – будівля парламенту – результати виборів (журналістський текст «Саакашвілі обіцяє, що буде ще «багато чудес»*);

- надміру ускладнені, незрозумілі (1) чи спрощені до розмовності (2) формулювання («*Балет «Життя» організував «вибори», щоб вибачитися перед... коханням*» - 1), («*медикам частково гроші **пішли***» - про затримання виплат казначейством - 2);

- використання «вуличної» лексики (*міністр вилаявся: **fucking plebs*** («довбані плебеї»), «*Неправильно припаркувався – значить, ти рагуль!*»).

Окремого розгляду потребує проблема культури заголовків журналістських матеріалів. Так, серед досліджуваних газетних публікацій натрапляємо на так звані заголовки-замітки («*Частинами тіла рідної матері жінка нагодувала собак. 14-річний підліток убив бабулю-тирана та з допомогою матері розчленував її тіло*», та «*Так ревнував, що убивав. Трупі залицяльників скидав у криниці*»), заголовки-підсумки («*ДТП на Бродівщині: четверо загинули, двоє поранені*», «*Водії залишилися живими – пасажери загинули*»), заголовки-елементи заголовків («*Малювати... манкою*»). Доволі часто невинуватним є і сам критерій підбору тем для підготовки новинного

матеріалу. Керуючись принципом «Only bad news are good news», інформаційна журналістика прагне заручитись попитом читача, зміщуючи акценти з якісної підготовки матеріалу на сенсаційну, однак не завжди значиму подію. Слушно з цього приводу зазначає російський дослідник А. Бобков: «Не кожен факт чи подія може стати основою замітки. Факт чи подія повинні містити не тільки новину, але й бути суспільно значимими» [1]. Приклади несуттєвих новин, як таких, що поінформованість у них не підвищує рівня загальної обізнаності читача, віднаходимо і в аналізованих випусках обраного видання. Однак ця тема, хоч і здатна слугувати приводом до окремих наукових пошуків, в рамках нашого дослідження вартує радше згадки про себе, аніж детального аналізу.

Отож, завдяки теоретичному вивченню проблеми можливості проявлення авторського стилю журналіста при підготовці інформаційного тексту встановлено несуперечність понять «творчий підхід» та «новинна журналістика». Спроби розгледіти елементи їх взаємопроникнення у конкретному газетному продукті засвідчили правомірність гіпотетично встановленого нами у постановці проблеми, а саме тенденцію до конвеєризації журналістської праці. Тяжіння до нівеляції професійної культури журналіста, як передусім творчого працівника, тягне за собою немало проблем, які пов'язані не лише з питанням – як ми висвітлюємо інформацію, але й із тим, яку інформацію подаємо, кожне з яких потребує оригінального творчого підходу. З огляду на проведені нами дослідження, відповіді на друге питання слід словами З. Вайшенберга, який називає сьогодинішній світ медіа переповнений «насильством і вбивствами, курйозами та сексом» [2]. Своєю чергою виокремлені вище проблемні аспекти, характерні при подачі інформаційних матеріалів, є не просто ситуативними, а містять в собі серйозну загрозу здійснити так звану революцію жанрів у журналістиці. «Можна очікувати, що гібридні жанри, - зауважує німецький дослідник З. Вайшенберг, - які дозволяють поєднання новинного та розповідального жанрів, з часом утвердяться у багатьох медіа» [2].

З огляду на невтішну перспективу регресного поступу у сфері форм подання медійного продукту є потреба в переведенні якщо не усіх, то деяких інформаційних жанрів з конвеєрно-ремісничої у творчо-образну площину й переосмисленні та напрацюванні конкретних правил і принципів їх якісного продукування на базі правомірного уявлення про творчий підхід журналіста у новинній журналістиці як про панацею для останньої, а не табу.

1. Бобков А. Газетные жанры: Учебное пособие. – Иркутск: Иркут. ун-т, 2005. – 64 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до інтернет-сторінки: <http://window.edu.ru/resource/988/60988/files/zhanry.pdf>

2. Вайшенберг З. Новинна журналістика: Навчальний посібник / За загал. ред. В.Ф. Іванова. – К.: Академія Української преси, 2011. – 262 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до інтернет-сторінки: <http://www.aup.com.ua/uploads/news-demo.pdf>

3. Здоровега В. Питання психології публіцистичної творчості: Навчальний посібник. – Львів: Редакційно-видавнича група Львівського університету, 1982. – 63 с.

4. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості: Навчальний посібник. – Львів: ПАІС, 2008. – 276 с.
5. Мисонжников Б. Отражение действительности в тексте....
6. Ребкова Т. Новое время: Как создать профессиональную газету в демократическом обществе. – К.: IREX ПроМедиа, 2001. -
7. Тертычный А. Жанры периодической печати: Учебное пособие. – Москва: Аспект Пресс, 2000. - – [Електронний ресурс] – Режим доступу до інтернет-сторінки: <http://evartist.narod.ru/text2/01.htm>
8. Титаренко М. Світоглядна публіцистика: спроба полемічного дискурсу // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. – Вип. 28. – 2006. – С. 118-135.

CREATIVITY OF NEWSMAN AT NEWS JOURNALISM

Natalia Dzomba

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: Dzomba_N@mail.ru*

The scientific article deals with the problem of conveyorisation as a downward trend in the quality of news journalism, singled out the main elements of specific phenomena. As an alternative proposed creativity, which lawfulness is based on the review of journalism theories of informationgenres.

Keywords: news journalism, journalistic creativity, creative, authorial style, conveyorisation, conveyorapproach, genre, objectivity, value judgment, an image.

ТВОРЧЕСКИЙ ПОДХОД ГАЗЕТЧИКА В НОВОСТНОЙ ЖУРНАЛИСТИКЕ

Наталья Дзьомба

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупринки, 49, 79044, г. Львов, Украина
e-mail: Dzomba_N@mail.ru*

В научной статье поднята проблема конвейеризации как тенденции к снижению качества текстов новостной журналистики, выделены основные видовые элементы явления. В форме альтернативного конвейерному предложено творческий подход, правомерность которого установлена на основе обзора журналистиковедческих теорий информационных жанров.

Ключевые слова: новостная журналистика (событийная, информационная), журналистское творчество, творческий подход, авторский стиль, конвейеризация, конвейерный подход, жанр, объективность, оценочное суждение, образ.

*Стаття надійшла до редколегії 23.12.12
Прийнята до друку 10.01.13*